

ГЕЙКО ЄВГЕНІЯ ВІКТОРІВНА

доктор психологічних наук, доцент, завідувач кафедри практичної психології ЦДПУ імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький
ORCID 0000-0002-2386-9679

ЦІЛІСНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ У ВИМІРІ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ

У статті представлено результати теоретико-аналітичного висвітлення феноменології цілісності особистості. На підґрунті системного підходу визначається полісистемна структура цілісності особистості. Застосувавши принцип системності до висвітлення психологічної природи цілісності особистості, розглядаються компоненти структури цілісності у взаємозв'язку й заємозалежності, визначається специфіка об'єкта і предмета дослідження, які, у свою чергу, впливають на зміст власне цілісності особистості.

Представлено специфічні особливості власне полісистемної цілісності у майбутніх психологів. «Полісистемна цілісність» вирізняє такі рівні: субмодальності, полярні категорії, біполярні категорії. Визначено, що конструкт «полісистемна цілісність особистості» взаємодіє з внутрігруповими факторами «індивідуально-психологічні властивості» (темпераментально-характерологічні властивості) і «особистість» (особистісні властивості, що утворюють цілісність особистості за концепцією Л. Сонді).

Ключові слова: *системний підхід, полісистемна цілісність особистості, цілісність, цілісність особистості.*

Вступ. В основу системного підходу покладено принцип визнання активності особистості у взаємодії з навколишньою реальністю. Отже, системність – «пояснювальний принцип наукового пізнання, який вимагає досліджувати явища з урахуванням їх залежності від внутрішньо пов'язаного цілого, яке вони утворюють, набуваючи завдяки цьому властиві цілому нові якості» (Петровський, 1998). Методологія системного підходу пов'язана із загальною теорією систем. Пізнання реальної системи полягає в тому, що властивості абстрактної інваріантної системи адаптуються до реальної системи певної природи. Існує багато різних визначень поняття «система», але найприйнятнішим є: система – це сукупність елементів з певними зв'язками між ними, що утворюють певну якісно своєрідну цілісність (Берталанфі, 1960). На основі положень системного аналізу визначаються етапи і послідовність дослідження системи: виокремлення її як цілісності; аналіз фіксованої проміжної системи в ієрархічній структурі з позиції більш складної системи (макропідхід) і з позиції її внутрішніх підсистем (мікропідхід); аналіз гомеостатичної і гетеростатичної підсистем; аналіз її структури (статики), а потім розгортання дії в часі (динаміки) тощо.

Системний підхід, на думку Г. Олпорта, інтерпретує систему поведінки як відкриту (а не замкнену), інтегровану на «комп'ютероподібну» поведінку із спонтанною активністю особистості. У розробці принципу системності передбачається перспектива вирішення конфронтації, котра перешкоджає утворенню цілісності «картини людини» (Олпорт, 2002). Ідеї цілісного підходу до особистості обґрунтовані в концепції Л. Виготського, котра уособлюється у вигляді проекту побудови психології не в термінах явищ свідомості або тілесних реакцій, а в термінах «сценарію». За одиницю аналізу бралася цілісна подія життя особистості, її вчинок, має вагоме значення у системі рольових відносин. За початковий об'єкт психології, на думку Л. Виготського, слід приймати не функцію (або процес), а цілісну особистість. Оскільки мислить не мислення, а людина. Проте, намагаючись охарактеризувати людину в цілому, А. Гехлен (в акті автодеконструкції) розумів, що він одночасно нівелює ціле: «З погляду ідеалізму все наше знання, виходячи із самого себе, прагне до системи, до цілого, хай навіть Фіхте або Гегелю не вдалося представити це ціле, – що взагалі значною мірою неможливе, оскільки будь-який досвід спрямований у відкрите майбутнє» (Gehlen, 1986: 60).

Системний підхід передбачає обов'язковий аналіз структури системи (психіки, особистості). Водночас це особлива відкрита система зі зворотними зв'язками. На кожному рівні детермінації вона включена в регуляцію взаємодії суб'єкта із ширшою біологічною системою (на рівні організму), соціальною системою (на рівні індивіда), створюваними культурно-історичними цінностями суспільства і предметного світу (на рівні особистості) та духовною сферою (на рівні духовності) (Савчин, 2011).

Таким чином, **метою** нашої статті є висвітлення особливостей цілісності особистості як суттєвої передумови її самореалізації з позиції системного підходу, який сприяє визначенню найсуттєвіших особливостей зазначеного явища.

Теоретичне обґрунтування проблеми. О. Старовойтенко вважає, що подальшим етапом розвитку системного підходу у психологічній науці слід вважати «нову персонологію» – інтегровану галузь знання про особистість. Учений наполягає на необхідності поєднання раціонального, інтуїтивного, понятійного, символічного, логічного, емоційного, теоретичного, практичного підходів задля виявлення психологічної природи особистості. Дослідниця вбачає таке поєднання у вимірі суцності – існування – причетності – самовизначення, що й утворює персонологічний переворот у психології (Старовойтенко, 2001: 60).

Одним з можливих засобів інтегрування знань про особистість є застосування «парадигм синтезу» у просторі персонології. До таких парадигм автор відносить категорії «культура», «життя», «Я», «інші»,

«індивідуальність». Як відзначає дослідниця, кожна з указаних категорій може задати окремий фундаментальний напрям, більше того у поєднанні із іншими парадигмами утворюють висхідне персонологічне поняття «особистість».

Модус «персона», на думку авторки, визначає зовнішнє, яке утворюють, вимагають, навіть очікують від образу, поведінки інші люди. Тобто персона орієнтована на зовнішнє життя, «виступає комплексом свідомих функцій, зовнішньою особистістю, зовнішньою установкою, що слугує адаптуванням і життєвим комфортом» (Старовойтенко, 2001: 60). Протилежна її сторона – індивідуальність, «внутрішня суб'єктивна установка, яка значною мірою несвідома, інтимна, унікальна» (Старовойтенко, 2001: 60).

З суб'єктивної точки зору, як вважає вчений, особистість виявляє властивість бути лише в собі й через себе, бути власною сутністю, єдиною причиною й перспективою себе. Тобто підкреслюється самодостатність особистості, котра дана сама собі у власному самопізнанні, що позбавлене впливу й присутності «іншого».

Отже, персонологія розглядає особистість з різних боків, а саме: гносеологічного, онтологічного, культурного, з різних позицій, в різних іпостасях. Саме тут поєднується об'єкт та суб'єкт пізнання, підкреслюється взаємодія, взаємовплив, життєве здійснення.

Подальшим розвитком системного підходу вважається інтеграція вікового й психологічного та суб'єктивного. Як відмічають М. Єрмолаєва, Д. Лубовський спроби цілісного опису розвитку людини впродовж життєвого шляху характеризуються парадигмальними зрушеннями, а саме: психологія дитинства передусім представлена у теоретичних поглядах Л. Виготського, О. Леонт'єва, Д. Ельконіна, втім юність найчастіше постає у вимірі історико-соціологічного вивчення життєвого шляху, висвітленого у працях І. Кона, а зрілість, старіння у вимірі суб'єктного підходу С. Рубінштейна, Б. Анан'єва (Єрмолаєва, 2012).

Таким чином, застосування принципу системності до висвітлення психологічної природи цілісності особистості дозволяє розглядати всі компоненти структури цілісності у взаємозв'язку й заємозалежності, визначаючи специфіку об'єкта і предмета дослідження, які, у свою чергу, впливають на зміст власне цілісності особистості. Цілісність особистості також має системний вигляд: це сукупність складових, елементів, що характеризує особливості процесу взаємодії особистості у соціальних відносинах з метою вирішення соціально-психологічних завдань.

Методи. У дослідженні брали участь студенти ЦДПУ імені Володимира Винниченка м. Кропивницький (напрямок підготовки: Практична психологія, Філологія, Політологія) (267 осіб), а також студенти гуманітарно-педагогічного факультету (напрямок підготовки: Філологія (українська мова і література), Практична психологія)

Хмельницького національного університету (104 особи). Із представленої вибірки: 110 осіб (студенти-психологи) нами було виокремлено 28 досліджуваних, котрі демонструють “адаптивні” стратегії розвитку полісистемної цілісності особистості; 102 особи (політологи, філологи) нами було виокремлено 20 досліджуваних, котрі також виявляють “адаптивні” стратегії розвитку полісистемної цілісності особистості.

Нами було використано такі психодіагностичні методики; 1) “Модифікований метод портретних виборів Л. Сонді” (модифікація Л. Собчик); 2) модифікована методика “Копінг-стратегії в кризових ситуаціях” (модифікація С. Фролова) 3) багатофакторний тест (Р. Кеттелл) для встановлення індивідуальних особистісних диспозицій (дитячий варіант: 12-факторний тест для дітей 8-12 років, адаптація Е. Александровської, дорослий варіант: 17-факторний тест (форма С) у адаптації А. Капустіної; тест самоствалення (Р. Пантелеєв, В. Столін); методи математичної обробки емпіричних даних.

Результати та дискусії. Полярні групи адаптивних і неадаптивних стратегій поведінки виокремлювалися серед студентів-психологів та студентів політологів, філологів окремо. Суб’єкти, котрі увійшли до групи адаптивних стратегій, за допомогою кластерного аналізу були згруповані за їх психологічними характеристиками. Програма кластеризації формувала групи суб’єктів, котрі схожі між собою за суттєвими психологічними особливостями, що відрізняють їх від інших груп.

Проаналізуємо результати кластерного аналізу полярних за успішністю стратегій розвитку полісистемної цілісності особистості й утворені відповідно до одержаних кластерів паттерни психологічних рис.

Групи осіб, котрі мають схоже поєднання рис (паттернів), утворюють певні психологічні типи, що мають місце як серед адаптивних, так і неадаптивних стратегій, які обирають студенти політологи, філологи, студенти-психологи. Зазначимо, що типи виокремлено емпірично як такі, котрі існують в певному середовищі (вищі навчальні заклади). Однак, зрозуміло, що навчальна діяльність студентів політологів, філологів та студентів-психологів має власну специфіку й висуває вимоги, які відрізняються за своїм змістом. Оскільки розвиток полісистемної цілісності особистості у студентів політологів, філологів та студентів-психологів може відрізнятися, тому й поєднання характерологічних і факторів цілісності особистості може бути різним. У зв’язку з вищезазначеним окремо представлені результати студентів політологів, філологів та студентів-психологів.

Група адаптивних стратегій поведінки студентів-психологів за результатами кластерного аналізу утворюється з двох типів – перший відрізняється від другого більш вираженою емоційною стабільністю (“С”) (17 із 28 осіб), соціальною сміливістю (“Н”), енергійністю і

життєрадісністю (“F”), практичністю (“M”), а також більшою соціабельністю, орієнтуванням на групову думку (“Q²”). У осіб зазначеного типу не так чітко представлений “фактор h”, але більш вираженим є “фактор e”. Назва типу: “Активні, практичні, совісні – “толерантні””.

Представники другого емпірично виокремленого типу адаптивних стратегій поведінки студентів-психологів (11 із 28 осіб) виявляють меншу соціальну сміливість та силу “Я”, вони менш практичні й більш тривожні. Також менш вираженою у них є залежність від групи, однак вони більше спираються на логіку, ніж на почуття, виявляють високу совісність і “фактор k+”. Цей тип одержав назву: “Нерішучі, совісні, інтроєктивні”. Отже, обидва паттерни рис (типу адаптивних) виявляють загальні особливості, найсуттєвіші з яких – відсутність мімікрії та залежність.

Студенти-психологи, котрі використовують неадаптивні стратегії у процесі розвитку цілісності особистості, розподілилися на три типи. Перший тип (5 із 28 осіб) характеризується життєрадісністю, енергійністю, низькою тривожністю. Окрім цього, їм притаманний знижений самоконтроль, імпульсивність, опора на почуття, безпосередність. При цьому спостерігається більш виражена, ніж у інших неадаптивних, м’якість та чутливість (“I”), висока залежність від думки групи (“Q²”), у меншій мірі проявляється ригідність, схильність відкладати рішення і висновки. Зазначений тип вирізняється високим показником “фактору m”, а також вони більш виявляють потяг до життя. Назва типу: “Імпульсивні залежні – “сенситивні”. Імовірно, складність під час розвитку цілісності особистості пов’язана із труднощами у соціальній адаптації, особливо у взаємодії із однолітками, викладачами.

Другий тип неадаптивних стратегій у процесі розвитку цілісності особистості студентів-психологів демонструє більш високу тривожність (9 осіб), стурбованість (“F”), меншу емоційну стабільність (“C”). Їм властива соціальна боязкість (“H”), депресивні тенденції (“O”), фрустрованість (“Q⁴”), обачна, але “штучна” поведінка (“N”). У порівнянні із іншими неадаптивними стратегіями поведінки, у представників цього типу дуже чітко представлений “фактор k”, а також – “фактор m”. Назва типу: “Нестабільні емоційні – саморуїнуючі”.

Третій тип – єдиний серед неадаптивних у процесі розвитку цілісності особистості студентів-психологів, котрий характеризується чітко вираженим “фактором p” (14 із 28 осіб). Тобто сама по собі схильність до матеріальних цінностей не є чинником успішного розвитку цілісності особистості. Цікаво, що, при високому рівні потреби у спілкуванні у досліджуваних, спостерігається знижений рівень міжособистісної чутливості, самовпевненість. Імовірно, усе це зумовлює труднощі у взаємодії з одногрупниками, а також створює

перепони у процесі самоорганізації. Назва типу: “Неемпатійні, самовпевнені схильні до накопичення”.

Серед студентів політологів, філологів, котрі обирають адаптивні стратегії розвитку цілісності особистості, за результатами кластерного аналізу виокремлюються два типи. Перший демонструє “фактор р” (13 із 20 осіб), емоційну стійкість та водночас енергійність, соціальну сміливість. У них високий показник “радикалізму” (“Q1”), тобто домінують інтелектуальні інтереси, сприйняття нового. Окрім цього, їм притаманні розвинена уява, здатність до абстрагування, поширення влади над оточенням. Назва типу: “Самодостатні, емоційно стабільні радикальні – “владні”.

Другий тип адаптивних студентів політологів, філологів (7 осіб) з високим рівнем особистісної тривожності, більш низьким рівнем “сили “Я” (але не за межею середнього значення) (“С”). Вони більш боязкі (“Н”), стримані, серйозні та розсудливі (“F”). Означений тип демонструє чутливість, підвищене почуття провини (“O”) та фрустрованість (“Q4”). А також вони характеризуються схильністю спиратися більш на факти, ніж на почуття; їм властиво підпорядковувати власну картину світу соціальній реальності та життєдіяльності, швидко приймати однозначні рішення. Представники цього типу консервативні, вважають за необхідне дотримуватися чітких правил й цінностей. Показник “фактору m” – середній. Назва типу: “Сенситивні консервативні залежні – “боязкі”.

Студенти політологи, філологи, які використовують неадаптивні стратегії у процесі розвитку цілісності особистості, – також розподіляються на два типи. Перший тип представляють (12 із 20 осіб), енергійні, сміливі, проте орієнтовані на підтримку групи, конформні, ригідні. Характерним для представників цього типу є те, що вони менше керуються логікою, ніж почуттями, виявляють схильність до однозначних оцінювань та визначеної, несуперечної картини світу (“фактор р-”, “фактор k-”). Назва типу: “Однозначні, конформні, ригідні схильні до домінування – “негативісти”.

Другий тип студентів політологів, філологів, котрі використовують “неадаптивні” стратегії у процесі розвитку цілісності особистості, – стримані, серйозні, напружені. Слід зазначити, що вони більш самодостатні (“Q2”), ніж перші, але майже в однаковій мірі керуються як логікою, так і почуттями. Ще більш яскравою є схильність до однозначних суджень, оцінок, до підтримки простої, чіткої та несуперечливої картини світу. У порівнянні із попереднім типом, вони в більшій мірі виявляють “фактор е”, тенденцію до “фактору m”. Назва типу: “Стримані, напружені совісні – залежні від батьків”.

За результатами аналізу одержаних кластерних груп, варто відзначити, що самі по собі характеристики цілісності особистості не є передумовами “адаптивності” чи “неадаптивності” стратегій для

розвитку полісистемної цілісності особистості. Вони є лише елементи особистісних паттернів, які вміщують риси характеру, особистісні властивості студентів політологів, філологів та студентів-психологів. Інформація щодо означених комплексних індивідуально-психологічних паттернів є більш надійним підґрунтям для пояснення та прогнозу успішності розвитку полісистемної цілісності особистості, ніж знання про окремі характеристики цілісності чи характеру студентів політологів, філологів, студентів-психологів.

Отже, підсумовуючи викладене вище, слід зазначити, що серед студентів виокремлюються три основних характерологічні паттерни, які заважають успішності розвитку цілісності особистості: 1) самовпевнена нечутливість до оцінок; 2) виражена тривожність, напруженість, депресивність; 3) динамічні, життєрадісні із зниженим самоконтролем і нелогічним для такого середовища стилем поведінки і мислення.

Так, нам важливо перевірити, що полісистемна цілісність особистості взаємодіє з внутрігруповими факторами “індивідуально-психологічні властивості” (темпераментально-характерологічні властивості) і “особистість” (особистісні властивості, що утворюють цілісність особистості за концепцією Л. Сонді).

Групи індивідів, котрі мають схожі поєднання рис (паттерни), варто розглядати як певні психологічні типи, що зустрічаються серед осіб, які обирають копінг-стратегії, що сприяють розвитку “полісистемної цілісності” і “нецілісності”. Означені типи виокремлено емпірично як такі, що реально представлені у соціальному середовищі. Життєдіяльність і навчальна діяльність студентів різних спеціальностей висуває, ймовірно, різні вимоги до психологічних характеристик суб’єктів.

Завдяки використанню кластерного аналізу ми з метою представлення результатів дослідження надали назви групам досліджуваних: “полісистемна цілісність, субмодальність – нецілісність”, “полісистемна цілісність, полярні категорії – нецілісність», “полісистемна цілісність, біполярні категорії – нецілісність”.

У процесі аналізу емпіричних даних зв’язку кожного із параметрів полісистемної цілісності із властивостями особистості доцільно спочатку їх висвітлити окремо, а потім віднайти інтегральні поєднання параметрів. Тому ми розглянемо лінійні і нелінійні зв’язки особистісних рис із кожною із структурних одиниць полісистемної цілісності особистості, а саме показниками “субмодальність” та “полярна категорія”, “біполярні категорії”.

За тестом Л. Сонді, представлено такі показники: S – вектор сексуальності, P – вектор пароксизмального потягу, Sch – “Я” - потяг, C – вектор контактного потягу. Варто зауважити, що кожен вектор має дихотомічну природу, розподіляється на фактори. Утім додаткові

показники теста фактори - мають власні зв'язки із властивостями. Необхідно зазначити, що важливим є встановлення граничних значень показника вектора, який відділяє суб'єктів із полісистемною цілісністю від нецілісних.

Варто відзначити, що слабо виявлені лінійні зв'язки "полісистемної цілісності-нецілісності" із характерологічними рисами (коефіцієнти кореляції низькі, проте статистично достовірні).

У процесі аналізу співвідношення характеристик полісистемної цілісності із характерологічними властивостями особистості, як вже зазначалося, виявлені відмінності на вибірці студентів: політологів, філологів і студентів-психологів.

За допомогою кореляційного аналізу ми виявили статистично значущі зв'язки параметра "полісистемна цілісність-нецілісність" (показник вектору) із такими особистісними чинниками.

На вибірці студентів-психологів: "О" ("схильність до почуття провини – самовпевненість») – 0,64 ($p < 0,001$); на вибірці студентів: політологів, філологів І ("м'якосердечність – реалістичність") – 0,68 ($p < 0,001$). На сукупній вибірці студентів: політологів, філологів та студентів-психологів: "О" ("схильність до почуття провини – самовпевненість") – 0,79 ($p < 0,001$); І ("м'якосердечність – реалістичність") – 0,67 ($p < 0,001$); "Q²" ("самостійність – залежність від групи") – 0,60 ($p < 0,001$); Т ("ригідність – гнучкість") – 0,61 ($p < 0,001$).

Одержані результати свідчать, що "полісистемним цілісним" студентам-психологам більш притаманна "упевненість в собі" ("О"), "полісистемним цілісним" студентам: політологам, філологам "реалістичність" і "практичність" ("І"). За сукупною вибіркою ми виявили, що "полісистемна цілісність особистості" статистично достовірно пов'язана з "О" ("схильність до почуття провини – самовпевненість"), І ("м'якосердечність – реалістичність"), "Q²" ("самостійність – залежність від групи"), Т ("ригідність – гнучкість").

За результатами кореляційного аналізу зв'язку "цілісність особистості» з рисами особистості (тест Л. Сонді) показники: S-вектор – бажання міжстатевої близькості; Р-вектор – пароксизмальні потяги або вектор демонстративності; Sch-вектор - Я-потяг, Я-стимули ("мати або бути"); С-вектор – соціальний потяг (потяг до контактів).

На вибірці студентів-психологів: "Q³" ("високий – низький самоконтроль поведінки») - 0,76 ($p < 0,001$); на вибірці студентів: політологів, філологів В ("високий інтелект – низький інтелект") 0,69 ($p < 0,005$); шкала "інтроверсія" 0,57 ($p < 0,005$). На сукупній вибірці: "Q¹" ("гнучкість – ригідність") – 0,65 ($p < 0,005$); "сенситивність" – 0,55 ($p < 0,005$).

Одержані результати свідчать, що "емоційним" студентам-психологам властивий низький рівень самоконтролю поведінки ("Q³"), а "емоційним" студентам-політологам, філологам – інтровертованість та високий рівень інтелектуального розвитку.

Сукупна вибірка демонструє, що висока “емоційність” у структурі цілісності особистості пов’язана із флексибільністю і сенситивністю.

Також слід зазначити, що виявлений зв’язок між “емоційністю” та “самоконтролем поведінки” має досить вагоме значення. Оскільки дозволяє зробити суттєві висновки стосовно психологічної природи полісистемної цілісності студентів-психологів, а саме: особливості самоконтролю взаємопов’язані із аналітичним та синтетичним стилями мислення студентів.

Окрім цього, значущою є відзначена кореляція між “фактором h” потяг до життя (любов, ніжність, відчуття наповненості життя) й “залежністю від групи”. Імовірно, тут важливо враховувати професійне середовище, що визначає необхідність поєднання конформності і потягу до життя студентів-психологів.

На основі одержаних даних можна здійснити певний психологічний опис співвідношення “фактору h” й особистісних рис відповідно із урахуванням специфіки вибірки – студентів: політологів, філологів та студентів-психологів. На підставі статистично значущих лінійних кореляцій можна виокремити декілька особистісних лінійних кореляцій, пов’язаних із полюсами “фактору h”.

Отже, “фактор h”, представлений у полісистемній цілісності особистості студентів такими показниками: упевненість у собі, у власних успіхах і можливостях, життєрадісність; практичність і реалізм й більша довіра раціональним аргументам. Відповідальність, незалежність, проте думка групи є досить важливою й визначає його поведінку. Тобто “фактор h” у структурі полісистемної цілісності особистості має прояв у студентів-психологів у сміливості, активності у поєднанні із ригідністю та соціальною залежністю. Означена категорія досліджуваних більше поважає прийняті ідеї, власні думки, способи реалізації, дії виявляють терпіння до традиційних труднощів. Для студентів-психологів із вираженим “фактор h” характерним є високий рівень інтелекту і незалежності.

Отже, “фактор h” як структурна складова полісистемної цілісності особистості демонструє на сукупній вибірці студентів: політологів, філологів та студентів-психологів статистично значущі, але слабкі кореляції із ригідністю та сенситивністю. Тобто студенту-психологу із “фактор h” притаманна напруженість, а студенту-політологу, філологу – інтровертованість, високий рівень інтелекту, відповідальність.

Так, студенти-гуманітарії із “фактором h+” й “фактором h-” є більш інтровертованими, ніж досліджувані із амбівалентним значенням “фактору h”. Проте середні показники демонструють більш виражену “залежність від групи” у порівнянні із “граничними” типами.

Утім “фактор h+” більш довірливі, орієнтуються на взаємини в групі, ніж на себе. Для них характерною є соціальна бажаність під час

відповіді на запитання. Така тенденція також має прояв у студентів-гуманитаріїв із “фактор h+” .

Студенти: політологи, філологи із “фактором h-” відрізняються самодостатністю й меншою залежністю від групових норм, а із “фактором h+” більш терплячі, довірливі й соціабельні.

На вибірці студентів-психологів “фактор h” виявляє суттєві нелінійні зв'язки із: самовпевненістю; соціальною сміливістю; рівнем інтелекту; домінантністю; схильністю до соціально бажаних вчинків.

Студентам-психологам із вираженим “фактором e” притаманний високий рівень інтелекту, впевненість у собі, соціальна сміливість, домінантність. “Фактор e +” більш схильні до проявів почуття провини, соціальної скутості, водночас їм властива самодостатність.

Отже, схожість двох вибірок (студентів: політологів, філологів та студентів-психологів) виявилася в тому, що “фактор e +” на відміну від “середніх” і “фактор e-” демонструють соціальну скутість і високу соціальну бажаність вчинків.

“Фактор p” на вибірці студентів: політологів, психологів за показником “фактор p-” виявляє суттєві зв'язки з: сенситивністю; мрійливістю.

За показником “фактор s+” з: рівнем інтелекту; м'якосердечністю.

Отже, за “фактором hu” студенти-психологи, студенти: політологи, філологи розподілилися на осіб із “фактором hu+”, які виявляють високий рівень інтелекту, меншу вразливість, вони більш раціональні, реалістичні. Студенти із “фактором hu-” демонструють краще розвинену уяву, водночас із “фактором hu+” показник “уяви” набагато підвищується.

На вибірці студентів-психологів “фактор k-” - за показником “фактор k+” пов'язаний із: активністю; самодостатністю; самоконтролем; ригідністю; інтелектом.

Таким чином, із “фактором k-” студенти-психологи виявляють менший рівень самоконтролю в поведінці у порівнянні із тими, які демонструють “фактор k+”, характерними для них є раціональність, переважання логіки над почуттями.

Досліджувані із середнім рівнем “фактору k” відрізняються активністю, життєрадісністю, залежністю від групових норм. Граничні типи – “фактор k+” і “фактор k-” – серйозні, більш напружені й самодостатні.

Для з'ясування того, які індивідуально-психологічні характеристики є взаємопов'язаними з факторами цілісності й структурними складовими полісистемної цілісності, було проведено кореляційний аналіз і порівняння психологічних рис груп – “фактори цілісності” і “структурні одиниці полісистемної цілісності” особистості. За результатами кореляцій психологічних показників за зазначеними факторами було встановлено статистично значущі зв'язки.

Керуючись отриманими кореляціями можна зробити висновок, що загальними характерологічними передумовами становлення цілісності та полісистемної цілісності особистості є: сприйняття нового, наявність інтелектуальних інтересів; сенситивність, чутливість, повага до цінностей, конформність; безпосередність і прямолінійність; серйозність, розсудливість; упевненість у собі, відсутність депресивних тенденцій; висока вимогливість до себе й оточуючих, цілеспрямованість; невисока “понятійна диференційованість”.

Тобто полісистемна цілісність особистості взаємопов'язана із факторами, які уособлюють цілісність особистості у концепції Л. Сонді. Отже, “фактор h” (потяг до життя), “фактор p” (поширення влади над оточенням, підґрунтя щодо потреби трансформувати у свідомі (+) чи несвідомі (-) акції потягу), “фактор e” (совісність – відсутність совісті; терпимість – нетерплячість; доброта – злобність; готовність допомагати – злорадство), “фактор hu” (механізми психологічного захисту за типом блокування чи мімікрії перед небезпекою, амбітендентністю у відношенні двох потреб: ніжне кохання або розбещеність), “фактор k” (позиція, що приймає чи не приймає. Функція пов'язана із протилежними тенденціями “Я”: залучення до себе – інтроєкція (+) або негативизм, зречення (-), “фактор m” (стремління чіплятися за життя й буття; залежність від батьків або, навпаки, бажання бути вільним. Відзначені фактори виявили суттєвий кореляційний зв'язок із особистісними чинниками, що увійшли до структури цілісності особистості (за методикою Л. Сонді).

Висновки. Полісистемна цілісність особистості взаємопов'язана із факторами, які уособлюють цілісність особистості в концепції Л. Сонді. Так, стимулюючий вплив здійснюють фактори: “Фактор h” (потяг до життя),), “фактор e”+ (совісність, терпимість, доброта, готовність допомагати), “фактор k” (прийняття себе та світу - залучення до себе – інтроєкція (+). Негативно впливають на розвиток цілісності особистості такі фактори: “фактор p” (поширення влади над оточенням, підґрунтя щодо потреби трансформувати у свідомі (+) чи несвідомі (-) акції потягу), “фактор e” (відсутність совісті; нетерплячість; злобність; злорадство), “фактор hu” (механізми психологічного захисту за типом блокування чи мімікрії перед небезпекою, амбітендентністю у відношенні двох потреб: ніжне кохання або розбещеність), “фактор k” (позиція, що приймає чи не приймає). Функція пов'язана із протилежними тенденціями “Я”: залучення до себе – інтроєкція (+) або негативизм, зречення (-), “фактор m” (стремління чіплятися за життя й буття; залежність від батьків або, навпаки, бажання бути вільним. Відзначені фактори виявили суттєвий кореляційний зв'язок із особистісними чинниками, що увійшли до структури цілісності особистості.

Тобто зв'язок між факторами цілісності особистості, структурними складовими полісистемної цілісності й особистісними чинниками з означеним співвідношенням виявляє точні якісні і кількісні показники. За результатом факторного аналізу визначено, що для обох груп досліджуваних найсуттєвішими сферами, з якими пов'язана полісистемна цілісність особистості, є переживання краси як етичної категорії, “любов”, “наявність вірних друзів”, “упевненість у собі, свобода від внутрішніх суперечностей”, “пізнання (підвищення освіти, розвиток культури, інтелекту)”, “свобода як незалежність у вчинках та діях”, “щасливе сімейне життя”, “творчість”. Тобто схильність щодо самореалізації і реалізації потреби в діяльності і академічній діяльності студентів політологів, філологів, студентів-психологів сприяє розвитку полісистемної цілісності особистості.

Список використаної літератури:

1. Балл Г. О. Проблема обґрунтування суспільної ідеології у світлі гуманістичного підходу Психолого-педагогічна наука і суспільна ідеологія: Матеріали методологічного семінару Академії педагогічних наук України, 12 листопада 1998 р. К.: Гнозис, 1998. С. 28 – 32. [in Ukrainian].
2. Бергаланфи Л. Общая теория систем. М.: Мир, 1960. 328 с. [in Russian].
3. Выготский Л. С. Психология развития человека М.: Смысл; Эксмо, 2005. 1136 с. [in Russian].
4. Дорфман Л. Я. Я-концепция: дифференциация и интеграция Интегральная индивидуальность, Я-концепция, личность М.: Смысл, 2004. С. 96 – 123. [in Russian].
5. Ермолаева М. В. Теоретико-методологический анализ развития внутренней позиции личности на протяжении жизненного пути (интеграция возрастнопсихологического и субъектного подходов) М: Мир психологии. 2012. № 3 (71). С. 104 – 113. [in Russian].
6. Олпорт Г. Становление личности: Избранные труды М.: Смысл, 2002. 462 с. [in Russian].
7. Петровский А. В. Основы теоретической психологии М.: ИНФРА-М, 1998. 528 с. [in Russian].
8. Савчин М. Дослідження особистості в контексті духовної парадигми психології М.: Психологія особистості, 2011. No 1 (2). С. 191 – 199. [in Ukrainian].
9. Современная психология: формы интеллектуальной жизни учебник Е. Б. Старовойтенко. М.: Академический Проект, 2001. 544 с. [in Russian].
10. Allport G. W. Pattern and growth personality N.Y.: Holt, Rinehart and Winston, 1961. [in English].
11. Allport G. W. Readings in attitude theory and measurement N. Y.: Wiley, 1967. 462 p. [in English].
12. Gehlen A. Der Mensch. Seine Natur und seine Stellung in der Welt. 13. Auflage. Gesamtausgabe, 1986. Bd.3. S. 60 – 63 [in German].

References:

1. Ball G. O. Problema obgruntuvannya suspilnoyi ideologiyi u svitli gumanitichnogo pidhodu Psihologo-pedagogichna nauka I suspilna Ideologiya: Materiali metodologichnogo seminaru Akademiti pedagogichnih nauk Ukrayini, 12 listopada 1998 r. [The problem of substantiation of social ideology in the light

- of humanistic approach Psychological-pedagogical science and social ideology] Kyiv.: Gnozis, 1998. S. 28 – 32.
2. Bertalanfi L. Obschaya teoriya sistem. [The general theory of systems] M.: Mir, 1960. – 328 s.
 3. Vyigotskiy L. S. Psihologiya razvitiya cheloveka [Psychology of human development] M.: Smyisl; Eksmo, 2005. 1136 s.
 4. Dorfman L. Ya. Ya-kontseptsiya: differentsiatsiya i integratsiya Integralnaya individualnost, Ya-kontseptsiya, lichnost Self-concept: differentiation and integration Integral personality, Self-concept, personality. M.: Smyisl, 2004. S. 96 – 123.
 5. Ermolaeva M. V. Teoretiko-metodologicheskii analiz razvitiya vnutrenney pozitsii lichnosti na protyazhenii zhiznennogo puti (integratsiya vozrastno-psihologicheskogo i sub'ektnogo podhodov) [Theoretical and methodological analysis of the development of the inner position of the person throughout the life path (integration of age-psychological and subject approaches)] Mir psihologii. 2012. 3 (71). S. 104 – 113.
 6. Olport G. Stanovlenie lichnosti: Izbrannyye trudy [Formation of personality] M.: Smyisl, 2002. – 462 s.
 7. Petrovskiy A. V. Osnovy teoreticheskoy psihologii [Fundamentals of theoretical psychology] M.: INFRA-M, 1998. 528 s.
 8. Savchin M. Doslidzhennya osobistosti v konteksti duhovnoyi paradigmi psihologii [The study of personality in the context of the spiritual paradigm of psychology] Psihologiya osobistosti, 2011. No 1 (2). S. 191 – 199.
 9. Sovremennaya psihologiya: formy intellektualnoy zhizni: uchebnik E. V. Starovoytenko. [Modern psychology: forms of intellectual life textbook] M. : Akademicheskii Proekt, 2001. 544 s.
 10. Allport G. W. Pattern and growth personality G. W. Allport. N.Y.: Holt, Rinehart and Winston, 1961.
 11. Allport G. W. Readings in attitude theory and measurement G. W. Allport. N. Y.: Wiley, 1967. 462 p.
 12. Gehlen A. Der Mensch. Seine Natur und seine Stellung in der Welt. 13. Auflage. Gesamtausgabe, 1986. Bd.3. – S. 60 – 63.

Гейко Е.В.

Целостность личности в измерении системного подхода

В статье представлены результаты теоретико-аналитического освещения феноменологии целостности личности. На почве системного подхода определяется полисистемная структура целостности личности. Применяв принцип системности к освещению психологической природы целостности личности, рассматриваются компоненты структуры целостности во взаимосвязи и взаимозависимости, определяется специфика объекта и предмета исследования, которые, в свою очередь, влияют на содержание собственно целостности личности.

Представлены специфические особенности собственно полисистемной целостности в будущих психологов. «Полисистемной целостность» отличает следующие уровни: субмодальности, полярные категории, биполярные категории. Определено, что конструкт «полисистемная целостность личности» взаимодействует с внутригрупповыми факторами «индивидуально-психологические свойства» (темпераментальные-характерологические свойства) и

«личность» (личностные свойства, образуют целостность личности по концепции Л. Сонди).

Ключевые слова: *системный подход, полисистемна целостность личности, целостность, целостность личности.*

Geiko Eugenia Viktorovna

Personality in personality in measuring system approach

The article presents the results of theoretical and analytical coverage of the phenomenology of personality integrity.

On the basis of a systematic approach, the polysystemic structure of personality integrity is determined.

Applying the principle of systematicity to the coverage of the psychological nature of personality integrity, determine the specificity of the object and object of study, which, in turn, affect the content of the actual integrity of the individual.

The specific features of actual psychosystem integrity in future psychologists are presented. "Polysystem integrity" distinguishes the following levels: submodality, polar categories, bipolar categories. It is determined that the construct "polysystemic personality integrity" interacts with intragroup factors "individual-psychological properties" (temperamentally-characterological properties) and "personality" (personality properties forming personality integrity according to L. Sondi's concept).

Key words: *system approach, polysystemic integrity of the person, integrity, integrity of the person*